

ma is megfigyelhetők az égett, hamus rétegek. A mostani partfal-megerősítési munkák szempontjából az egyik legfontosabb megfigyelés, hogy a Vörösgyírben, a Lomb utcában a part mentén a Nefejejs utcáig húzódó központi tell telepet kisebb házcsoportok, körmékbeli települések és temetők vették körül. A Dunaföldvári úton előkerült nagyrévi leletek például minden bizonnyal már a központi részen kívüli házakat jelölnek. A Hársfa, Akácfa utcáknál pedig – akárcsak a Vörös-körösztnél, vagy a szakirodalomban gyakran emlegetett Hadai hegyen és a Hegyorra lelőhelyeken – inkább temetőre utaló leletek kerültek elő.

A régészeti szakfelügyelet során a Lomb utca É-ki végének K-i oldalán, a rézsűzésre kerülő partél területén zárt régészeti objektumokat figyeltünk meg és tártunk fel. Az összesen 53 beásásban főleg a kora és a középső bronzkor átmenetének idejére keltezhető, a Vátya-kultúra településhez köthető leletanyag került elő. Néhány veremben emberi csontváz is volt. A partoldal szélén szakfelügyelet keretében feltárt objektumok D-i folytatásában Bölcske, partszakadás néven lévő területreszen külön dokumentált megelőző feltárást folytattunk (ld. Bölcske, Vörösgyír KÖH 19996).

SZABÓ GÉZA

45. Budapest I, Clark Ádám tér és környéke (KÖH 39589)

Kö, Kk, Tő

Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztálya 2014. május 6. és október 2. között régészeti felügyeletet, illetve megfigyelést végzett a Lánchíd u. felújítása földmunkák kapcsán. A területen egyszerre több fővállalkozó (Swietelski, Fővárosi Vízművek, Fővárosi Csatornázási Művek, ELMŰ, stb.) és ezek alvállalkozói végeztek munkát. Az igen szerteágazó tevékenység megfigyelését régészeti szempontból egységesnek tekintettük, és ekként kezeljük mostani jelentésünkben is. Mivel a munkák során nem régészeti korú, de várostörténeti és műemléki jelentőségű objektumok is előkerültek, a megfigyelésünk ezekre is kiterjedt. A megfigyelési eredmények ismertetésénél topográfiai sorrendben, É-ről D-felé haladunk. (Az RKM kiadványba a rendkívül alapos és részletes jelentésnek csupán a régészeti megfigyeléseket tartalmazó részleteit emeltük át. A Szerkesztők.)

A Lánchíd u. nyomvonalában, az 5–7. sz. előtt két, K–Ny-i irányú kőfal maradványai bukkantak elő, köztük faszenes, paticsos pusztulási réteggel, amelyből 15. századi kerámia leletanyag került elő.

A 13. sz. előtt, csekély mélységben mészhabarcos kötőanyagú, erősen roncsolt falszövetet észleltünk, mellette közép- és törökkori kerámiatöredékekkel. Mivel a környezet erősen bolygatott volt, így a kerámiatöredékek sajnos a falcsont korára nézve nem tekinthetők meghatározónak. Még az is elképzelhető, hogy maga a roncsolt falszövet is másodlagosan (omladék) került az adott helyre.

A 19–21. sz. előtt egy K–Ny-i irányú, nagyon masszív, 180 cm vastag, anyagát tekintve középkori jellegű fal tűnt elő. Ez valószínűleg összefüggésben lehet a nagy méretű toronyépülettel, amelynek maradványait 2004–2006-ban tártuk fel a mostani szálloda telkén. A mostani és korábbi geodéziai felmérés alapján azonban direkt fal-, illetve alaprajzi összefüggés egyelőre nem kimutatható.

Az a járda vonalában, Öntőház lépcső alsó végénél, csekély mélységben vastag, K–Ny-i irányú falkorona bukkant napvilágra, amely talán a barokk kori helyszínrajzokon az Öntőház

udvar ÉK-i sarkánál, kívül feltüntetett épülethez tartozhatott. Az utca fent leírt, Clark Ádám tér és az Öntőház lépcső vonala közötti, szakaszával párhuzamos park területén húzott közmű-árkok megfigyelése során végig a korábban itt állt (a II. világháború után lebontott), 19–20. századi eredetű épületek romjait észleltük. Itt közép- vagy törökkori leletek legfeljebb másodlagosan, bekeverve fordultak elő.

Az utcának az Öntőház udvar előtti szakaszán, egészen annak DK-i sarkáig régészeti szempontból érdekes jelenséget nem találtunk. Az attól D-re lévő, kb. 25 m hosszú sávban viszont, az új nagy átmérőjű vízvezeték árkában előkerültek a 18–19. sz. fordulóján lebontott Vízirondella K-i oldalának maradványai. A mintegy 2,5 m vastag fal teteje meglehetősen roncsolt volt. É-i oldalán külső, íves peremébe, annak vonalát követve egy újkori csatornát vágta bele. A D-i oldalon egy nagy méretű bolygatás miatt a fal íves széle már nem volt megfigyelhető. A falszakasz közepe táján, egy, a fal vastagságában elhelyezkedő, kifelé enyhén szűkülő fülke bukkant elő, amely feltehetőleg ágyúállásként szolgált. Bár a fal letakarítását a BTM által alkalmazott munkások végezték, tényleges ásatási munkára nem volt mód. Így, mivel sem a fülkében, sem a falszakasz két végében nem sikerült mélyebbre léásni, mint a közműárok aljának kijelölt szintje, az alapozás szintjére sem nyertünk adatot.

A fentiekben túl a közműfektetési munkák során régészeti szempontból érdemleges jelenség csak a Szarvas tér környékén tűnt elő. A nagy mélységű, gépi bontású árkokban itt nagyon magasan jelentkezett a márgás altalaj (ezt sehol máshol a munkaterületen nem észleltük), felette számos, régészetinek tűnő réteggel. Sajnos a gépi bontás miatt ezekhez köthető leletanyag nem került elő. Az eredeti felszín ilyen magasan történő megjelenése mindenesetre magyarázatot ad a történeti adatokból ismert itteni településközpontokra.

A fentiekben ismertetett valamennyi jelenséget és objektumot lehetőség szerint geodéziai felmértük és/vagy más formában (fotó, alap- és metszetráaj, stb.) is dokumentáltuk.

MAGYAR KÁROLY – B. NYÉKHELYI DOROTTYA
– SÁNDOR ILDIKÓ

46. Budapest I, Dísz tér 4–5. (KÖH 52259)

Kö, Ú, Tő

A Piano Forte Zongoraház átalakítása és bővítése kapcsán, a Budapesti Történeti Múzeum részéről, 2014. november–december folyamán, a Dísz tér 4–5. szám alatt, a 6519 hrsz.-ú területen próbafeltárást végeztünk, illetve az épület átalakításának vizsgálataihoz kapcsolódó statikai szondák, alapfeltárások régészeti felügyeletét láttuk el.

Az épület kertjében, az É-i oldalon kijelölt szondákban vastag, koraujkori és hódoltságkori leletanyagot is tartalmazó vizszoztöltést találtunk. Ez fedte az egykor itt állt, de visszabontott újkori épület falmaradványait is.

A kert D-i részén mélyített két szondából a K-re esőben, mintegy 2 m vastag épületörmelékeltöltés alatt, egy feltehetően K–Ny-i irányú pince boltozati záródását találtuk meg. A Ny-i szondában vélhetően ugyanennek a pincének beszakadt, nagyobb szerkezeti elemeire ástunk rá.

Az épületen belül, a jelenlegi kapualjtól É-ra nyíló, a tér felé eső földszinti helyiségekben a természetes sziklafelszín magasan jelentkezett. A bejáratától D-re eső két helyiség alatt az épület középkori eredetű pincetereit is dokumentáltuk. Az északabból

Ny felé egykor egy lépcsős lejáró vezetett le abba, az 1999-ben már felmért és fotózott mélypince szakaszba, mely a tér alá nyúlik be. Az É-i pince az É-i falán megmaradt konzol alapján, egykor síkfödemes lehetett, a Ny-i homlokzati falon egy kürtőt is megfigyeltünk.

A földszinti 3. szoba az egykori D-i kapubejáró helyén épült. Ide nyílik a D-i pincerész D-i falán észlelt szellőző is. A középkori, termésköböl készült épületfalakat a sziklára alapozták, és a falak zoklijáig érő sötét, tömött földréteg is megfigyelhető volt.

A D-i sarokszobában, a padló alatt egy részben beszakadt, K–Ny-i irányú, téglalobozatos pinceszakaszra bontottunk rá. A D-i zárófalban talált gerendafészkek alapján egykor ez is síkfödemes lehetett. Ettől a pincétől K-re, még az épületen belül, egy másik pincébe is sikerült bejutnunk; a kettő egymáshoz való viszonya még további kutatás tárgya.

A földszinti, középső épületszárny kert felé eső részében egy újabb, K–Ny-i irányú pincét észleltünk, melynek téglalobozata beszakadt.

Az emeleti szondákban több helyen megfigyeltük, hogy a jelenlegi padlószint alatt szórványosan koraujkori és hódolt-ságkori leletanyagot tartalmazó földfeltöltés, valamint néhány helyen korábbi téglapadló volt.

Munkatárs: Alfred Falchetto, Tóth Balázs.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

47. Budapest I, Dísz tér déli oldala (KÖH 52394)

Kö, Kú

A Dísz tér 15. és 17. épületek között, a Palota út torkolatánál elektromos vezetékét helyezték el új nyomvonalon, a járda és az úttest alatt. A vezeték sekély, 50 cm mély árkában faltetőök tűntek elő, amelyek helyzetét a Budapesti Történeti Múzeum részéről geodéziai méréssel rögzítettük és lefényképeztük. A Dísz tér 17. épület É-i homlokzati falával párhuzamos árok szakasz teljes hosszában újkori (18. századi) fal visszabontott teteje tűnt elő, amelybe a jelen munkák során bevágták a vezetékét a kellő mélységben. Ezt a falat már korábban észlelte és felmérte Bencze Zoltán a Dísz tér 17. régészeti feltárása során.

A Dísz tér előtti járda szélénél a közben az utcára merőleges irányba elfordult árok keresztlüdmetszett egy középkori falat. Ennek a falnak ettől a ponttól délebbre lévő részletét szintén feltárta Bencze Zoltán az említett ásatáson. A fal megközelítőleg É–D-i irányú és a Bencze-féle ásatás tanúsága szerint egy É–D-i tájolású, a mai épületek homlokzati vonalain túlnyúló középkori pince maradványa.

A kibontott árokban egyéb régészeti jelenséget nem tudtunk megfigyelni.

VÉGH ANDRÁS

48. Budapest I, Budai Várnegyed, középkori Buda városa (Európa park) (KÖH 32379)

Kö, Kk

Az Európa park területén a Bouwers Mérnökiroda Kft. a Budavári Önkormányzat megbízásából várfal-megerősítési munkálatot végzett. A korábbi terveknek (ld. korábbi megelőző feltárásunkat a Babits sétány területén 2012-ben) megfelelően a várfal visszaugró és nem rézsús felületű szakaszán két támpillért építettek a fal megtámasztására. A Ny-i pillért 1. pillérnek,

a K-i pillért 2. pillérnek neveztük el. A támpillérek alapjait a geotechnikai feltárások alapján a mai felszíntől kb. 5 és fél m mélységbe kívánták elhelyezni, az új támpillérek csatlakoztatása végett pedig kb. 30 cm mélyen visszavésték a jelenlegi várfalat a leendő támfalak szélességében. A Budapesti Történeti Múzeum részéről régészeti megfigyeléssel követtük a várfalak visszavetését 2014. május 5. és 18. között, majd minősített régészeti megfigyelés során 2014. május 19. és június 4. között régészeti módszerekkel kiástuk a leendő támpillérek aknáit a természetes altalajig, és közben körácsolattal biztosítottuk az aknákat (a munkagödröt).

Az ásatási terület a budai vár erődítésrendszerében két fal között helyezkedik el. A ma látható várfal előtt még húzódott egy a 17. században épített török várfal, amelyet az 1850-es években elbontottak. A ma látható várfal a középkori kettős falrendszer külső várfalából fejlődött ki. Írott források említik meg az itteni városfal-szakasz árkat 1441-ben, amely nyilván e külső fal előtt húzódott. Ezidáig az itteni árkot, a török kori várfalat és külső középkori városfalat nem érintette régészeti kutatás.

A feltárás megkezdésekor látható volt, hogy az itt álló, közel függőleges várfal alsó része középkori eredetű, míg a felső rész az 1850-es években épült (ld. 2012-es dokumentációjukat a Babits sétányon végzett ásatásról). A felső rész homlokzatán egymást váltó durva mészkő kvádorsorokból és téglasorokból áll a falszövet. A felső és az alsó rész határa 159.60–159.70 Afm magasságon figyelhető meg. A most elvégzett visszavetés eredményeként az alsó szakasz falszövege is jól megfigyelhető volt. A falat nagyrészt édesvízi mészkő, valamint kevesebb sárga homokkő és néhány zöld andezittufa tömbökből építették. A közepes kötőanyagot durván hasáb alakúra nagyolták és sorokba rakták, közüket kisebb törtkövekkel és középkori téglatöredékekkel töltötték ki. A felhasznált habarcs erősen sóderes, meszes volt. Ez a fal a mai felszíntől kb. 1 m magasságban rézsúsen előre ugrik, homlokzati falszövege azonban már nincs meg. Ehelyett modern téglákkal kifalazott „lábazati” kiugrást építettek elé. Az aknák mélyítése során kiderült, hogy kevéssel a felszín alatt a rézsú, illetve a lábazati kiugrás egy régibb középkori falnak síkra visszabontott faltetejéhez (155.90–160.00 Afm) húz hozzá. Az aknák kiásásakor végig ezt a falat követtük az aljáig, amely a mai felszíntől mintegy 3–3,5 m mélységben jelentkezett. A fal kizárólag édesvízi mészkőből készült, rendszertelenül rakott, alján nagyobb tömbökkel is találkozhatunk. Habarcsa meszes, erősen kavicsos, tégladarabokat nem használtak fel falazásához. A fal homlokzati síkja már felül is enyhén rézsús, és lefelé a rézsú dőlésszöge meglehetősen szabálytalanul egyre növekszik. A fal alja a megfigyelt szakaszon egyre lejtett K felé. Az 1. pillérnél az akna Ny-i felében még 152.90 Afm, míg a 2. pillérnél az akna K-i felében 152.20 Afm. A falat mind a két aknában megfigyelhetően a fehér mállott márga réteg tetejére (természetes altalaj) ültették rá. Az építési rétegek (SE 10, 11) csak kb. 30 cm magasságban fedik be a fal alját. Az erre rátöltött enyhén épületörmelékű réteg (SE 9) kb. 1 m magasságig elfedi már a falat és felszíne erősen lejt kifelé. Ezek a rétegek a kerámiák tanúsága szerint nem korábbiak a 14. század végénél. Erre került rá egy nagyon erősen szemetes, hamus, faszenes feltöltés a 15. század végéből, amely kb. 1,20 m vastag, és felszíne szintén lejt kifelé (felszíne a várfalnál 154.30 Afm). A szemétre vetett anyag rengeteg házikeramia-töredéket és állatcsontot, kevés kályhacsempe és üvegtöredéket és fém-tárgyat tartalmazott. Az előtti rétegek már a 19. század kö-